

Stijl en inhoud omtrent Amerika

– Hans Krabbendam –

Transparant 14.1 (februari 2003) 32-33

Recensie n.a.v.

- Alfons Lammers, *Adieu Amerika* (Amsterdam: Balans, 2001), 176 blz., €15,90.
- Menno Steenhuis, *Voor de vrijheid geschapen. Flitsen uit het leven van Jan Willem Schulte Nordholt. Historicus en dichter* (Zoetermeer: Meinema, 2001), 238 blz., €19,90.
- Maarten van Rossem, *De Verenigde Staten in de twintigste eeuw* (derde verbeterde geactualiseerde druk; Den Haag: Sdu, 2001), 509 blz., €31,50.

[32] Nadat Alfons Lammers als jongen *De hobbyclub op avontuur in de USA* had uitgelezen, bleef de belangstelling voor Amerika lang latent om in zijn studietijd te ontkiemen en bij Jan Willem Schulte Nordholt tot wasdom te komen. Schulte Nordholt doceerde van 1963-1983 Amerikaanse geschiedenis in Leiden en Lammers volgde hem in 1986 op en bekleedde die leerstoel tot begin 2002. Tegelijkertijd verschenen een aanzet van Steenhuis tot levensbeschrijving van Jan Willem Schulte Nordholt en de terugblik van Lammers op zijn Leidse tijd. De boeken verschillen nogal van elkaar, maar bieden de gelegenheid een beeld te krijgen van het doceren en bestuderen van de Amerikaanse geschiedenis en cultuur in Leiden in de afgelopen veertig jaar. Deze Amerikanisten hebben een herkenbaar Leidse stijl ontwikkeld, al kunnen we niet van een school spreken, want daarvoor werkten ze beiden te zelfstandig.

Menno Steenhuis, oud pabo-directeur en bewonderaar van Schulte Nordholt, wijdt zijn beste hoofdstukken aan de hoofdpersoon als dichter van het Liedboek voor de Kerken en aan zijn (ondergewaardeerd) poëtisch werk. Zijn overzicht van Schulte Nordholt's historisch oeuvre is zinvol voor een eerste kennismaking, al biedt hij vooral samenvattingen en geen analyses.

De rake typeringen zijn van Lammers die met fijne zelfspot zijn lichte teleurstelling ophaalt die hem beving toen hij geen presentie-exemplaar kreeg van zijn leermeesters *In de schaduw van een groot licht* door hardop te bedenken dat de titel wellicht de persoonlijke verhoudingen weergaf. Beide historici weerspiegelen hun persoonlijkheid in hun stijl en onderwerpskeuze. Schulte Nordholt wist velen voor zich als persoon en auteur in te nemen door zijn enthousiasme en zijn evocatieve stijl. Ik denk dat de band tussen de dichter en de historicus het hechtst is in de gloedvolle expressie. Hij hield dan ook van expressieve persoonlijkheden als Walt Whitman, Abraham Lincoln en Martin Luther King. Lammers schrijft ingetogen en mild-ironisch. Zijn favoriete onderwerpen zijn ironische essayisten als Max Beerbohm en kritische journalisten als Walter Lippmann en H.L. Mencken.

De Leidse traditie ontwikkelde zich in de stijlvolle betogen en een biografische benadering. Schulte was gefascineerd door de Amerikaanse Democratisch president Woodrow Wilson (1856-1924), Lammers door diens partijgenoot en junior-minister in zijn kabinet, Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), die zelf in de laatste dertien jaar van zijn leven 'koning van Amerika' was. Tevens ging de belangstelling in Leiden uit naar onderwerpen die bij andere historici 'achtergebleven gebieden' waren: Schulte Nordholt had als eerste Nederlandse historicus aandacht voor de burgerrechtenbeweging en de geschiedenis van de zwarten, terwijl Lammers zijn licht wierp op Amerikaanse evangelisten en Europese reizigers. Zo brak hij een lans voor het bestuderen van de verwaarloosde rechterflank van het Amerikaanse politieke spectrum. Beide onderzoekers namen het religieus karakter van Ame-

rika uiterst serieus. Wars van academische modes en bureaucratische dictaten volgden deze rasdocenten hun intuïtie, schreven er onderhoudende boeken met een duidelijk plot over en voedden zo de verwondering over de Nieuwe Wereld.

Verbijstering is de term die past bij de haast cynische benadering van de Utrechtse historicus Maarten van Rossem. In zijn aangevulde overzicht van de geschiedenis van Amerika in de twintigste eeuw wint de afschuw over zoveel kortzichtigheid het van de verwondering en het begrip. In het bij gewerkte deel dat de eeuw afmaakt, gaat het boek vooral in op de grote presidentiële politiek en biedt dezelfde informatie die al in de editie van 1984 heeft gestaan, aangevuld met een beschrijving van de presidenten na Nixon en sociologische interludes die zich afspelen in de plaats Muncie, Indiana, die in de jaren twintig (en nog een keer in 1970) als 'Middletown' model stond voor de veranderingen in de samenleving in een doorsnee stad.

Ik aarzel of dit boek wel als handboek dienst kan doen vanwege de badinerende omschrijvingen over falende presidenten [33] en het gebrek aan inlevingsvermogen. Nixon blijft een gewetenloze schurk die niets aan de burgerrechtensituatie zou hebben gedaan, terwijl hij wel degelijk wetgeving voorstelde. Door deze aanpak zit er te veel Maarten in het betoog en op punten te weinig onderbouwing. Van godsdienst heeft hij niet veel kaas gegeten: calvinisten zouden geloven in 'gepredestineerde zondigheid', en een baptistengemeente heet een 'baptistische kerk'.

Van Rossems presentatie suggereert dat Amerika eenvoudig in elkaar steekt. Hij voorspelt dat Amerika homogener zal worden vanwege de trek uit de steden naar de dunbevolkte staten in het westen. Het is echter de vraag of die demografische verschuiving ook zulke drastische politieke gevolgen zal hebben en of dat van de Democratische Partij de meerderheidspartij zal maken, zoals Van Rossem suggereert. Waar Lammers de conservatieve revolutie serieus neemt, ontkent Van Rossem zelfs haar bestaan: echt conservatisme zou een radicale omwenteling zijn, de vaandeldragers van de New Right zijn slechts pseudo-conservatieve kapitalisten (345). Recente studies hebben vastgesteld dat de conservatieve revolutie Amerika weliswaar niet van zijn problemen heeft verlost, maar wel het zwaartepunt kon opeisen.

De herkenbare stilistische karakters van deze drie boeken bevestigen weer eens hoezeer het denken en schrijven over 'Amerika' sterke emoties bij ons oproept.